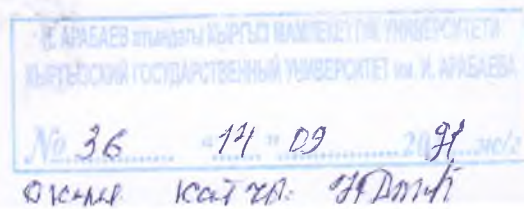

Изденүүчү Джапарова Замира Бердибековнанын «Жалпы билим берүү уюмдарынын педагогдорунун инклюзивдик компетенттүүлүгүн калыптандыруудагы педагогикалык шарттар» аттуу 13.00.01 - жалпы педагогика адистиги боюнча кандидаттык илимий даражасын изденип алуу үчүн жазылган диссертациялык иши жөнүндө расмий оппоненттин пикири

1. Диссертациянын темасынын актуалдуулугу.

Диссертациялык иштин темасы актуалдуу, анткени өсүп келе жаткан жаш муунду социалдык жактан айырмалабастан (инклюзивдүү) жетилтүү, аларды гуманистик жана демократиялуулук негизде тарбиялоо, эң негизгиси мүмкүнчүлүгү чектелген окуучуларды ар кандай биосоциалдык өзгөчөлүктөрүнө карабастан кадыр эсе табыгый шартта, жалпы билим берүүчү уюмдардын чөйрөсүнө социалдаштыруу үчүн педагогдордун инклюзивдик компетенттүүлүгүн калыптандыруу - заманбап педагогиканын орчундуу маселелеринен болуп эсептелет. Бул жөнүндө Кыргыз Республикасынын «Билим берүү жөнүндө» (2003), Кыргыз Республикасынын «Мектепке чейинки билим берүү жөнүндө» (2009), Балдар тууралуу Кодекси (2012), Кыргыз Республикасынын «Ден-соолугунан мүмкүнчүлүктөрү чектелүү адамдардын укуктары жана кепилдиктери жөнүндө», Кыргыз Республикасынын Бириккен Улуттар Уюмунун Башкы Ассамблеясы тарабынан 2006-жылдын 13-декабрында кабыл алынган жана 2011-жылдын 21-сентябрында кол коюлган «Майыптардын укуктары» жөнүндө «БУУнун Конвенциясын ратификациялоо жөнүндө» мыйзамдарында ж.б. билим берүүгө баланыштуу документтерде айтылып келет.

Инлюзивдик билим берүүнүн ар бир өлкө үчүн зарыл экендиги жөнүндө расмий документтерде жазылып, прогрессивдүү коомчулук тарабынан байма-бай айтылып келе жаткандыгына карабастан, жалпы билим берүүчү мектептердин мугалимдеринин инклюзивдик компетенттүүлүгүнүн төмөн экендиги, бул маселелени илимий негизде чечүү талабын акуталдаштырат.

2. Изилдөөнүн максаты: Жалпы билим берүү уюмдарынын педагогдорунун инклюзивдик компетенттүүлүгүн калыптандыруунун педагогикалык шарттарды иштеп чыгуу, эксперимент аркылуу текшерүү жана практикалык сунуштарды берүү.

Изилдөөнүн милдеттери:

1. Инклюзивдик билим берүүнүн философиясын, принциптерин жана өнүгүү этаптарын аныктоо, «инклюзивдик компетенттүүлүк» түшүнүгүнүн маңызын ачыктоо.

2. Педагогдордун инклюзивдик компетенттүүлүгүн калыптандыруунун педагогикалык шарттарын жана чен-өлчөмдөрүн аныктоо жана илимий изилдөө методдорун тактоо.

3. Сунушталган моделдин жана шарттардын натыйжалуулугун педагогикалык экспериментте текшерүү жана практикалык сунуштарды иштеп чыгуу деп аныкталган.

Жогоруда белгиленген максат, милдеттер каралып жаткан диссертациялык иштин жалпы стратегиясы туура аныкталып, изилдөөчү тарабынан көп сандаган чет мамлекеттик жана республикалык илимий булактарга таянуу менен учурдагы практикалык жетишендиктер эске алынып, атайын педагогикалык шарттарды иштеп чыгуу максаты жана милдеттери коюулгандыгы, каралып жаткан иштин илимий-практикалык баалуулугу жогору экендиги жөнүндө кабар берет.

3. Диссертациялык иштин илимий натыйжалары:

Диссертациялык иште жалпы билим берүү уюмдарынын педагогдорунун инклюзивдик компетенттүүлүгүн калыптандыруунун педагогикалык моделин жана педагогикалык шарттарын аныктоого арналып, аларды педагогикалык эксперименттер аркылуу тастыктоо менен төмөнкүдөй натыйжалар алынган:

3.1. **Биринчи натыйжа:** Учурдагы инклюзивдик билим берүүгө байланыштуу философиялык, социологиялык, психологиялык жана педагогикалык кайнактарды талдоонун негизинде инклюзивдик билим

берүүдөгү тоскоолдуктар, аталган багыттагы билим берүүнүн өзгөчөлүктөрү, илимий-практикалык аспектилери, Кыргыз Республикасында жана чет өлкөлөрдөгү инклюзивдик билим берүүнүн өнүгүү этаптары ачыкталып, педагогдордун инклюзивдик компетенттүүлүгү түшүнүгүнө жалпы акыктама берилген. (1 бап, параграфтар 1.1, 1.2, 1.3).

Аталган натыйжаны жаңы деп баалоо негиз бар, себеби, инклюзивдик билим берүүнүн илимий негиздери, анын КР билим берүү мейкиндигинде ишке ашырылышы, өнүгүү этаптары, жалпы билим берүүчү мектептердин мугалимдеринин инклюзивдик компетенттүүлүгү сыяктуу маселелер жетишеерлик деңгээлде изилденген эмес.

3.2. Экинчи натыйжа: Жалпы билим берүү уюмдарынын педагогдорунун инклюзивдик компетенттүүлүгүн калыптандыруунун педагогикалык шарттарын жана компетенттүүлүк деңгээлин аныктоочу чен-өлчөмдөрүн иштеп чыгууга байланыштуу болуу менен изилдөөнүн объектисине, предметине ылайык илимий методдорду колдонуу аркылуу жалпы билим берүү уюмдарынын педагогдорунун инклюзивдик компетенттүүлүгүн калыптадыруунун педагогикалык модели, инклюзивдик компетенттүүлүктүн деңгээлдери, аларды калыптандыруунун педагогикалык шарттары жөнүндө кеңири илимий маалыматтар берилген. Бул натыйжаны салыштырмалуу жаңы деп баалоого болот, себеби дүйнөлүк деңгээлде инклюзивдик билим берүүнү изилдөөнүн мазмуну, анын методдору жөнүндө маалыматтар кеңири белгилүү, диссертант тарабынан аларды Кыргызстандын билим берүү мейкиндигине трансформациялоо аракеттери жасалганы менен баалуу (параграф. 2.1, 2.2).

3.3. Үчүнчү натыйжа: Жалпы билим берүү уюмдарынын педагогдорунун инклюзивдик компетенттүүлүгүн калыптандыруунун моделдин жана педагогикалык шарттардын натыйжалуулугун тастыктоого багытталган педагогикалык эксперименттердин натыйжалары тастыкталып, жана алардан практикалык сунуштар келип чыккан. Үчүнчү натыйжаны жаңы деп баалоого негиз бар, себеби бул жерде КР инклюзивдик билим

берүүнү изилдөөнү жаңы деңгээлге көтөрүү аракеттери байкалат, жалпы билим берүү уюмдардын педагогдорунун инклюзивдик компетенттүүлүгүн калыптандыруу боюнча фокус-топтук талкуулоолордун, үзгүлтүксүз билимди өркүндөтүүнүн, портфолио топтоонун ж.б. каржаттардын натыйжалуулугун далилдөөчү материалдар орун алган (параграф 3.1,3.2).

3. Илимий жоболордун, жыйынтыктардын, сунуштардын негизделиш даражасы.

Илимий иштин **биринчи бөлүмүндө** алынган натыйжалар жана жыйынтыктар илимий-теориялык жактан ынанымдуу жана практикалык жактан маанилүү деп кабыл алууга болот. Себеби, диссертациялык иштин теориялык базасы Россия жана башка мамлекеттердин окумуштууларынын балдарды айырмалабастан (инклюзия) окутуу жана билим берүүгө байланыштуу илимий жетишкендиктерге таянуу менен инклюзивдик билимдин өз ара байланышан үч аспектиси (маданий саясий жана практикалык), андагы тоскоолдуктар, түзүлүштүк мүнөздөмөлөрү, инклюзивдик билим берүүнүн Кыргызстандагы абалы, дүйнөлүк деңгээлдеги өнүгүү этаптары талдоого алынып, ынанымдуу жыйынтыктар чыгарылган. (§.1.2, 1.3 дисс.). Алсак, диссертациялык иштин 33 – 43 беттердеги материалдар КР 1936 жылдан бүгүнкү күнгө чейинки мезгил аралыгындагы инклюзивдик билим берүүнүн өнүгүшү жөнүндө кабар берет.

Диссертациялык иштин **экинчи бөлүгүндө** заманбап методдорду колдонуу менен инклюзивдик билим берүүнүн модели жана педагогикалык шарттары сунушталат. Изилдөөдөгү негизги алдын-ала прогностикалык метод катары моделдештирүүгө басым жасалып (дисс. 77 б.), педагогдордун инклюзивдик компетенттүүлүгүн калыптандыруу шарттары катары үзгүлтүксүз насаатчылык процесси, биргелешкен ишмердүүлүк консилиум түзүү, педагогикалык портфолио түзүү иштерине басым жасалат.

Диссертациялык иштин үчүнчү бөлүгү изденүүчү тарабынан ишелип чыкан теориялык модель, педагогикалык шарттарды эксперименттен

өткөрүү, аларды талдоо жана жалпылоого арналган. Диссертациялык иштин бул бөлүмүндөгү материалдар автордун өзүнүн катышуусу жана жетекчилиги астында түзүлгөн фокус-топтук (дисс. 120 б.) талкулоонун алкагында жүргүзүлгөн. Фокус-топтун кабылдуучулары менен алып барылган калыптандыруучу эксперименттин маскат, милдеттери, мазмуну жана натыйжалары изилдөөнүн логикасына шайкеш келип, жалпы билим берүүчү уюмдарда иштеген педагогдордун инклюзивдик компетенттүүлүгүн калыптандыруу ролу ынанымдуу берилген. (§.3.1. дисс). Алынган натыйжалар, жыйынтыктар, сунуштар илимий кеңири статистикалык маалыматтар жана эксперименталдык иште колдонулган тажрыйбалык иштер менен коштолгон.

Жалпысынан алганда, коргоого сунушталып жаткан жыйынтыктар, жоболор жана сунуштур бүгүнкү күндүн талаптарына жооп бере турган инклюзивдик билим берүүнүн максат, милдеттерин, мазмунун чалыгдыруу менен изденүүчү тарабынан далилдүү илимий иштерди жүргүзө ала тургандыгын көрсөтүп турат.

4. Изилдөөнүн илимий жана практикалык маанилүүлүгү.

Изилдөөнүн материалдарын ЖОЖдордо жалпы билим берүүчү уюмдарга педагогдорду даярдоодо, социалдык педагогдор, мугалимдер, мектептин администрация мүчөлөрү илимий-практикалык жетекчиликке алса болот. Педагогикалык эксперимент аркылуу апробациядан өткөрүлгөн «Педагогдордун инклюзивдик компетенттүүлүгүн калыптандыруунун» моделин, мугалимдер үчүн иштелип чыккан модульдук материалдарды педагогдордун билимин өркүндөтүүдө пайдаланса болот.

5. Изденүүчүнүн жекече салымы: Кыргыз Республикасында жана чет өлкөлөрдөгү инклюзивдик билим берүүнүн өнүгүү этаптарын аныктоосу; инклюзивдик компетенттүүлүктүн мазмунун, түзүлүшүн ачып көрсөтүүсү; жалпы билим берүү уюмдарынын педагогдорунун инклюзивдик компетенттүүлүгүн калыптандыруунун педагогикалык моделин иштеп

чыгуусу; жалпы билим берүү уюмдарынын педагогдорунун инклюзивдик компетенттүүлүгүн өнүктүрүүнүн педагогикалык шарттарын ишке ашыруу методикасын иштеп чыкандыгын камтып турат.

6. Авторефераттын диссертациянын мазмунуна дал келиши.

Издөнүүчү Джапарова Замира Бердибековнанын “Жалпы билим берүү уюмдарынын педагогдорунун инклюзивдик компетенттүүлүгүн калыптандыруудагы педагогикалык шарттар” аттуу автореферат толугу менен диссертациянын мазмунуна, андагы коюлган изилдөөнүн максат жана милдеттерине дал келет. Авторефераттын орус жана англис тилиндеги резюмеси талапка ылайык жазылган.

7. Диссертациялык иште жана авторефератта кездешкен айрым мүчүлүштөр: Каралып жаткан диссертациялык жалпы билим берүү уюмдарынын педагогдорунун инклюзивдик компетенттүүлүгүн калыптандыруудагы педагогикалык шарттарын аныктоого байланыштуу бир топ баалуу натыйжаларды камтыгандыгына карабастан, айрым мүчүлүштүктөрдөн кур эмес, алар төмөнкүлөрдү камтыйт:

1. Автор тарбынан ишелип жана сунушталып жаткан педагогикалык шарттар: (үзгүлтүксүз насаатчылык процесс, биргелешкен ишмердүүлүк аркылуу психиологиялык-медициналык-педагогикалык консилиум түзүү, портфолио түзүү) - педагогдордун инклюзивдик билим берүү компетенттүүлүгүн калыптандыруунун формаларына же жолдоруна жакын. Педагогикалык шарт дегендин өзү, ишти жаңыча уюштуруу дегенди билдирет, демек, диссертациялык иште жалпы билим берүүчү уюмдардагы мугалимдердин аксиологиялык, маданий компетенттүүлүгү жана чөйрө шарттарын түзүү сыяктуу талаптарга басым жасалса, иштин баалуулугу дагы артмак.

2. Изилдөөнүн эксперименталык бөлүгүнүн аталышында кандай, кайсы эксперимент боло тургандыны белгисиз, мындай аталышты бардык диссертациялык иштерге кое берсе болот. Иште эксперименттердин түрлөрү

белгиленгени менен, алардын ачыкталышы солгун. Мисалы, констатациялык эксперимент кимдер менен кандай максатта, кантип жүргүзүлгөндүгү так эмес, калыптандыруучу эксперимент фокус-топтук группа менен талкуулоо түрүндө болуп, ар кандай кырдаалдарды талдоо менен чектелген, катышкандардын саны ар башка (125 б.), претест, посттесттер эмне үчүн керек экендиги даана эмес. Л.М. Митинанын “педагогдордун ишин баалоо” методикасы эмне үчүн колдонулду? Ал эмне берди? Буларды ачыктаса болмок.

4. Адабий обзордун иреети бир аз бузулган, негизги изилдөөчүлөрдү бербей туруп, Кыргызстандыктардан баштайт (алар да толук эмес, Абакирова жок), анан башка адабияттар, кайра кыргыздар? адабияттардын датасы жок.

8. Белгиленген мүчүлүштүктөр изденүүчү Джапарова Замира Бердибековна тарабынан жазылган «**Жалпы билим берүү уюмдарынын педагогдорунун инклюзивдик компетенттүүлүгүн калыптандыруудагы педагогикалык шарттар**» аттуу диссертациялык иштин жалпы илимий деңгээлине шек келтирбейт, алар негизинен изилдөөнү мындан да жогорку деңгээлге көтөрүү максатында белгиленди. Диссертациялык иш 13.00.01. – жалпы педагогика адистигине ылайык келип, КР ЖАКтын педагогика адистиги боюнча кандидаттык окумуштуулук даражаны ыйгаруу боюнча Жобонун 10 пунктуна туура келген, өз алдынча аткарылган илимий иш катары бааланат жана изденүүчү педагогика илиминин кандидаты даражасын алууга татыктуу.

Расмий оппонент,

Ж. Баласагын атындагы КУУнун

жогорку мектептин педагогикасы

кафедрасынын башчысы, п.и.д., профессор

Н.А. Асипова

Дата

14.03.2021г.

У. А. Асипованын колунан берилген

Бөлүм башчысынын колунан берилген